

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Jaarrapportage Centrale Integriteitscoördinator BZK 2017

Versie 1.0

Datum 28 december 2018
Status Definitief | Openbaar (m.i.v. 15 januari 2019)

Inhoud

Inhoud.....	3
Voorwoord.....	5
Inleiding.....	6
1. Externe ontwikkelingen.....	8
1.1. <i>Gedragcode Integriteit Rijk</i>	8
1.2. <i>IPIM</i>	8
1.3. <i>Kring van Integriteitscoördinatoren.....</i>	9
1.4. <i>Wob-verzoeken</i>	9
2. Interne ontwikkelingen	10
2.1. <i>Centrale Integriteitscoördinator BZK</i>	10
2.2. <i>Vertrouwenspersonen integriteit en ongewenste omgangsvormen</i>	11
2.2.1. <i>Vertrouwenspersonen BZK</i>	11
2.2.2. <i>Vertrouwenspersonen AIVD</i>	12
2.2.3. <i>Vertrouwenspersonen RCN</i>	12
2.3. <i>Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen</i>	12
2.4. <i>Decentrale integriteitsfunctionarissen.....</i>	12
2.4.1. <i>Integriteitscoördinator Rijksvastgoedbedrijf.....</i>	13
2.4.2. <i>Adviseur integriteit Rijksdienst Caribisch Nederland</i>	14
2.5. <i>Samenwerking externe en interne partners integriteitsmanagement</i>	15
2.5.1. <i>Rijksrecherche</i>	15
2.5.2. <i>Interdepartementale samenwerking</i>	15
2.5.3. <i>Bureau Beveiligingsautoriteit VenJ-BZK.....</i>	16
2.5.4. <i>Directie Financieel Economische Zaken</i>	16
2.5.5. <i>Auditdienst Rijk</i>	16
2.5.6. <i>CIO Office BZK</i>	16
3. Beleid en preventie.....	17
3.1. <i>Melden van financiële belangen</i>	17
3.2. <i>Communicatie.....</i>	17
3.2.1. <i>Rijksportaal pagina's</i>	17
3.2.2. <i>Rijksportaal nieuwsberichten</i>	17
3.2.3. <i>Rijksoverheid.nl</i>	18
3.2.4. <i>Introductiebijeenkomsten.....</i>	18
3.2.5. <i>Maatwerksessies</i>	18
3.2.6. <i>Overige bijeenkomsten</i>	19
3.2.7. <i>Interne publicaties</i>	19
3.2.8. <i>Externe publicaties</i>	20
4. Respons.....	21
4.1. <i>Respons in plaats van repressie</i>	21

4.2. <i>Signaleren en melden</i>	21
4.2.1. Het proces van signaleren en melden	21
4.2.2. Gemelde casussen in 2017	21
4.2.3. Afgeronde meldingen in 2017 conform URI.....	22
4.3. <i>Onderzoeken en afdoeningen</i>	22
4.3.1. Het proces van intern onderzoek en afdoening.....	22
4.3.2. Huis voor Klokkenluiders	24
4.3.3. Duiding van de afgedane meldingen	24
4.4. <i>Loketvragen: Advisering lijnmanagement buiten opvolging meldingen</i>	24
Bijlagen	25
1. Registratieformulier integriteit ten behoeve van Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2017 conform Uniforme Registratie Integriteitsschendingen (URI) (separaat).....	25
2. Anoniem overzicht meldingen (vermoedens van) integriteitsschendingen bij Centrale Integriteitscoördinator BZK 2017 (Generiek BZK, zonder organisatieonderdelen) Openbaar/ongerubriceerd (separaat)	25

Voorwoord

In deze Jaarrapportage Centrale Integriteitscoördinator BZK 2017 leggen wij verantwoording af aan de beide opdrachtgevers van het departementale integriteitsmanagement: de directeur Concernondersteuning en de secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

De actieve openbaarmaking van de jaarrapportage – met als bijlage een overzicht van meldingen – is inmiddels een vaste gewoonte.¹ Integriteit vormt immers samen met openheid de eerste van de zeven beginselen van de 'Nederlandse code voor goed openbaar bestuur'. Op deze manier kan niet alleen intern de dialoog worden aangegaan – onder meer met de Bestuursraad en de departementale ondernemingsraad – maar ook kennis en ervaring worden gedeeld met andere organisaties en geïnteresseerden.² Ook steeds meer andere overheidsorganisaties hebben voor deze openheid gekozen.³

In oktober 2017 is de capaciteit op het dossier integriteitsmanagement BZK uitgebreid met een tweede integriteitscoördinator. Dit is een belangrijke impuls om de kwaliteit en continuïteit te kunnen waarborgen en uitbreiding van expertise op het gebied van HRM-beleid.

Toch kunnen we niet rustig achterover zitten. Technische, politieke en maatschappelijke ontwikkelingen maar ook in- en uitstroom van medewerkers vragen om een doorlopende aandacht voor integriteitsrisico's binnen de organisatie. Aandacht voor integriteit leidt ook tot een toename van het aantal gemelde (vermoedens van) integriteitsschendingen. Een fenomeen dat bekend is als de integriteitsparadox.

Verder is er een zorgpunt aangaande het gebrek aan eigen of interdepartementale onderzoekscapaciteit. Dit gaat ten koste van een goede en tijdige opvolging van meldingen. Bovendien gaat de extra capaciteit in de opvolging van meldingen zitten en kan deze minder aan beleid en bewustwording worden besteed.

Den Haag, 28 december 2018

mr. J.H. Maat MSSM & G. Venekamp,
Centrale Integriteitscoördinatoren BZK

Integriteit@minbzk.nl

¹ Met ingang van rapportagejaar 2016 is de openbaarmaking inclusief het 'Registratieformulier integriteit ten behoeve van Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2016'.

² Zie ook het interview '*Leidt meer openbaarheid tot een meer integere overheid?*' op <http://www.open-overheid.nl/interview/johri-maat/>, 28-02-2017.

³ Zoals het ministerie van Defensie: https://www.defensie.nl/binaries/defensie/documenten/jaarverslagen/2018/04/23/jaarverslag-integriteit/WEB_201850300+Jaarverslag+integriteit.pdf

Inleiding

Voor het functioneren van onze democratische rechtsstaat is goed openbaar bestuur essentieel. Zonder goed openbaar bestuur kan tussen overheid en samenleving geen gezonde wisselwerking plaatsvinden en kan de overheid niet in maatschappelijke behoeften voorzien.⁴ Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) wil hét ministerie zijn van goed bestuur en een goede overheidsorganisatie.⁵

In de *'Nederlandse code voor goed openbaar bestuur'*, wordt integriteit samen met openheid als eerste van de zeven beginselen genoemd:

*"Het bestuur is open en integer en maakt duidelijk wat het daaronder verstaat. Het bestuur geeft in zijn gedrag het goede voorbeeld, zowel binnen de organisatie als daarbuiten."*⁶

In artikel 125quater, onder d, Ambtenarenwet staat:

"Het bevoegd gezag van ambtenaren die door of vanwege het rijk [...] zijn aangesteld, stelt in overeenstemming met de Tweede Kamer, [...] vast op welke wijze jaarlijks verantwoording wordt afgelegd over het gevoerde integriteitsbeleid en over de naleving van de gedragscode."

Die jaarlijkse verantwoording geschiedt via de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk waarin met name de vermoedens van integriteitsschendingen en de afdoeningen te vinden zijn.⁷

Met deze Jaarrapportage Integriteitscoördinator BZK 2017 wordt een beeld gegeven van de stand van zaken rond het 'integriteitsmanagement' van het ministerie van BZK en een nadere invulling gegeven aan de verantwoording op dit dossier. Toch staat niet alles in deze rapportage. Dat heeft drie redenen.

Ten eerste is niet altijd bekend wat er binnen de onderdelen aan activiteiten aangaande integriteitsmanagement is ontplooid of welke (vermoedens van) integriteitsschendingen zich hebben afgespeeld, inclusief de opvolging hierop. In 2017 zijn 66 meldingen in behandeling genomen. De stijgende lijn is hiermee vastgehouden: in (het gebroken verslagjaar) 2015 ging het om 25 gevallen en in 2016 om 48 gevallen.

De tweede reden is dat naast transparantie ook vertrouwen en discretie belangrijk zijn in integriteitsmanagement. Het kan voor een lijnmanager nog een behoorlijke drempel zijn om een melding te doen van een (vermoeden van een) integriteitsincident, zeker als hieruit het beeld kan ontstaan dat het binnen dat onderdeel niet goed op orde is. Dan is het belang om dit intern bespreekbaar en meldbaar te kunnen maken groter dan de transparantie naar buiten toe.⁸

De derde en laatste reden is dat er geen informatie is opgenomen van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), de grootste dienst binnen het ministerie van BZK. De aard van de werkzaamheden en de daaruit volgende geheimhouding is dusdanig specifiek dat er voor gekozen is om het verantwoordingsproces separaat te houden.

Het ministerie van BZK wil, met de drie hiervoor genoemde voorbehouden, openheid betrachten op het dossier integriteit. BZK is een middelgroot departement met circa 8.500 medewerkers

⁴ Code voor goed openbaar bestuur, 2009:7.

⁵ Toelichting SG Van Zwol op reorganisatie 'Nieuw BZK', 2 juni 2015, Rijksportaal.

⁶ Code voor goed openbaar bestuur, 2009:9.

⁷ In jaargang 2015 te vinden in paragraaf 2.13, pagina's 28-29.

⁸ Zie hierover het Informatieblad *Een integriteitsmelding binnen mijn onderdeel, wat nu? Wat je als leidinggevende moet weten en doen bij een vermoeden van een integriteitsschending*. Den Haag: BZK, mei 2016.

(medewerkers bij de AIVD en extern ingehuurd krachten niet meegerekend).⁹ Het zou dus vreemd zijn als hier nooit integriteitsschendingen plaats zouden vinden. Die integriteitsschendingen – variërend in aard, ernst en omvang – hebben in 2017 wel degelijk plaatsgevonden en een deel – de verhouding is een *dark number* – is ook gesignaleerd en gemeld: op de eerder genoemde circa 8.500 medewerkers zijn in 2017 bij de Centrale Integriteitscoördinator BZK 66 casussen gemeld en 52 casussen conform de Uniforme Registratie Integriteitsschendingen (URI) afgedaan.¹⁰ Van belang is om op te merken dat we momenteel bezig zijn een scheiding te maken tussen de meldingen die zijn gedaan bij de Rijksdienst Caribisch Nederland van BZK en de rest van BZK (uitgezonderd de AIVD). Dat kan een vertekend beeld geven bij vergelijking met voorgaande en opvolgende jaren.

Het aantal en de aard van de meldingen geeft een beeld van de integriteitsschendingen, maar dat beeld is niet volledig. De registratie is ook bedoeld om de opvolging – de respons – op (vermoedens van) integriteitsschendingen in beeld te brengen. Is de organisatie in staat om de casus objectief te laten onderzoeken, bij vaststelling hiervan te sanctioneren en – nog veel belangrijker – hiervan te leren? Een goede registratie van en respons op deze (vermoedens van) integriteitsschendingen dragen bij aan een groter integriteitsbewustzijn en het beter beheersbaar maken van integriteitsrisico's.

⁹ Op basis van P-Direkt december 2017 categorie 'ambtelijk personeel' exclusief AIVD, stichtingen en TMG: 7.754 en circa 700 bij de Rijksdienst Caribisch Nederland.

¹⁰ Conform de URI wordt het aantal betrokkenen geregistreerd van de meldingen die in dat jaar zijn afgedaan. Het kan dus gaan om zaken die in het verslagjaar, maar ook in voorgaande jaren zijn gemeld.

1. Externe ontwikkelingen

1.1. Gedragscode Integriteit Rijk

Sinds 10 oktober 2016 heeft het ministerie van BZK de Gedragscode Integriteit Rijk integraal overgenomen. Onderdelen kunnen aanvullende regels vaststellen, maar deze mogen niet ruimer zijn dan de bepalingen in de Gedragscode Integriteit Rijk.

In 2017 is de Gedragscode Integriteit Rijk herzien, waarbij een nieuwe paragraaf is toegevoegd over onafhankelijk onderzoek en wetenschappelijke integriteit. Doel hiervan is houvast te bieden aan medewerkers die te maken krijgen met het verrichten of laten verrichten van onderzoek. Kernbegrippen zijn: onafhankelijkheid, transparantie en kwaliteit. Medewerkers kunnen in hun werk vanuit verschillende rollen betrokken zijn bij onderzoek, bijvoorbeeld als expert, opdrachtgever en onderzoeker. Ongeoorloofde beïnvloeding, of de schijn daarvan, van het onderzoek door de rijksoverheid moet hiermee worden voorkomen.

De Centrale Integriteitscoördinator BZK heeft samen met de collega's van de andere departementen en de afdeling Ambtelijk vakmanschap en rechtspositie van het Directoraat-generaal Overheidsorganisatie (DGOO) van BZK bijgedragen aan deze herziening.

1.2. IPIM

Het Interdepartementaal Platform voor Integriteitsmanagement (IPIM) bestaat sinds 2015 en is een voorportaal van de Interdepartementale Commissie Bedrijfsvoering Rijk (ICBR) en het SG Overleg (SGO). Het IPIM ambieert hoogwaardige en samenhangende advisering binnen de sector Rijk. De van alle ministeries afkomstige deelnemers – allen integriteitscoördinator – werken nauw samen en bundelen kennis, ervaring en professionaliteit. Hiermee draagt ook het IPIM bij aan het concept van één Rijksoverheid. Het voorzitterschap en secretariaat is belegd bij het DGOO van BZK.

De Centrale Integriteitscoördinator BZK vertegenwoordigt het ministerie van BZK in het IPIM. Het IPIM heeft in 2017 acht maal vergaderd. Hiernaast zijn er diverse IPIM-werkgroepen actief, waarin in 2017 de Centrale Integriteitscoördinator BZK vertegenwoordigd was in de werkgroepen 'communicatie', 'buitenlandparagraaf Gedragscode Integriteit Rijk', 'wetenschappelijke integriteit', 'baseline persoonsgericht intern onderzoek', 'herziening Uniforme Registratie Integriteitsmeldingen', 'openbaarmaking integriteitsgegevens' (zoals opgenomen als bijlage 2) en de procesbeschrijving 'RCN meldingen' om duidelijker te beschrijven hoe integriteitsmeldingen over medewerkers van de RCN (formeel in dienst van BZK) die de werkprocessen van andere departementen raken worden afgehandeld. Deze procesbeschrijving RCN is per 1 januari 2018 in werking getreden en heeft – zoals in de inleiding aangegeven – ook gevolgen voor de jaarrapportages van BZK.

In het kader van de eigen professionalisering en verbinding met andere disciplines is het IPIM ook gestart met een reeks 'Leerateliers'. De ene serie gaat over de gevolgen van de informatisering in relatie tot integriteit, de andere serie gaat over 'horizontalisering', waarbinnen de drie thema's informatiedeling, betrouwbaarheid en belangenafweging als ambtelijk vakmanschap worden behandeld.

1.3. Kring van Integriteitscoördinatoren

De Kring van Integriteitscoördinatoren is een gremium voor het uitwisselen van kennis en ervaring. Aan de bijeenkomsten van 'de Kring' kunnen ook decentrale integriteitsfunctionarissen en andere betrokkenen op het terrein van integriteit deelnemen. Naast de Centrale Integriteitscoördinator BZK is ook de decentrale Integriteitscoördinator van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) lid van de Kring. De Kring heeft in 2017 twee maal vergaderd.

1.4. Wob-verzoeken

In 2017 is een verzoek ontvangen in het kader van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob-verzoek) die gerelateerd is aan het integriteitsmanagement van het departement. Het betrof een verzoek over (vermoedens) van integriteitsschendingen over de jaren 2015 en 2016. Dit verzoek is bij de andere ministeries ook ingediend en de behandeling is gecoördineerd vanuit het DGOO van het ministerie van BZK. Dit Wob-verzoek is de facto een vervolg – door een andere verzoeker – op een Wob-verzoek uit 2015.

In 2016 werden geen Wob-verzoeken ontvangen en in 2015 werden nog vier Wob-verzoeken ontvangen.

2. Interne ontwikkelingen

2.1. Centrale Integriteitscoördinator BZK

Sinds 1 april 2015 is de Centrale Integriteitscoördinator BZK een zelfstandige functionaris (1,0 fte). In het kader van de implementatie van de regeling Melden financiële belangen is in 2016 op tijdelijke basis een halve fte aan het dossier toegevoegd die de werkzaamheden in 2017 heeft vervuld (zie paragraaf 3.1).

De Centrale Integriteitscoördinator BZK is verantwoordelijk voor de advisering aan de departementsleiding over integriteitsmanagement (integriteitsbeleid en -implementatie) en de aanpak van (vermoedens van) integriteitsschendingen (respons). Vanuit deze rol is de Integriteitscoördinator BZK het departementale meldpunt voor (vermoedens van) integriteitsschendingen en registreert deze voor de interne en externe verantwoording, waaronder de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk.

Hiernaast heeft de Integriteitscoördinator BZK de volgende taken en verantwoordelijkheden:

- aanspreekpunt (sparringpartner) voor het lijnmanagement;
- centraal coördinatiepunt voor de vertrouwenspersonen;
- ondersteuning van de minister van BZK in de afdoening van de adviezen van de Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen;
- bewustwordingsactiviteiten over integriteit, waaronder workshops en publicaties (intern en extern);
- onderhouden externe contacten over het departementale integriteitsmanagement (waaronder Huis voor Klokkenluiders, CAOP, Rijksrecherche, IPIM en Kring van Integriteitscoördinatoren).

De Integriteitscoördinator BZK is gepositioneerd bij afdeling Beleid, Organisatie en Advies (BOA) van de directie Concernondersteuning en rapporteert aan de directeur Concernondersteuning en de secretaris-generaal.

Sommige organisatieonderdelen hebben vanwege hun omvang, bijzondere werkprocessen of fysieke afstand tot Den Haag een eigen integriteitsfunctionaris. Deze onderdelen volgen het departementale beleid, maar kunnen nadere regels stellen. Het gaat hierbij om de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD), het Rijksvastgoedbedrijf (RVB) en de Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN). Ook de Algemene Bestuursdienst van BZK heeft een eigen integriteitsfunctionaris, deze richt zich op de Topmanagementgroep (TMG) van het Rijk.¹¹

Door de stijging van het aantal meldingen – vanwege de hogere meldingsbereidheid – en de hierop volgende responsactiviteiten is de werkbelasting op het dossier integriteit dermate toegenomen dat beleidsvorming en preventie onder druk kwamen te staan. Het gebrek aan achtervang leverde ook continuïteitsrisico's op. Daarom is in oktober 2017 de capaciteit op het dossier integriteitsmanagement BZK uitgebreid met een tweede integriteitscoördinator. Dit is een belangrijke impuls om de kwaliteit en continuïteit te kunnen waarborgen en uitbreiding van expertise op het gebied van HRM-beleid. De functie Centrale Integriteitscoördinator bestaat nu dus uit twee structurele fte's.

Ook in 2017 zijn diverse cursussen en trainingen gevolgd in het kader van permanente educatie (zie ook paragraaf 2.2). Het gaat hierbij om de Leergang Integriteitsmanagement (CAOP), de

¹¹ De TMG valt buiten het verzorgingsgebied van de Centrale Integriteitscoördinator BZK, tenzij deze functionarissen binnen het ministerie van BZK tewerkgesteld zijn.

afrondering van de opleiding tot MfN Mediator (The Lime Tree), de Training Morele Oordeelsvorming (Governance & Integrity) en een Training Klachtrecht (ECOP). Daarnaast is deelgenomen aan de Leerateliers van het IPIM en de Dag van de Integriteit (13 april 2017).

2.2. Vertrouwenspersonen integriteit en ongewenste omgangsvormen

Het ministerie van BZK kent drie groepen vertrouwenspersonen integriteit en ongewenste omgangsvormen:

1. Vertrouwenspersonen BZK
2. Vertrouwenspersonen AIVD
3. Vertrouwenspersonen RCN

De vertrouwenspersonen BZK en AIVD vallen – samen met de Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen – onder dezelfde Regeling vertrouwenspersonen integriteit en ongewenste omgangsvormen en Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen BZK.¹²

2.2.1. Vertrouwenspersonen BZK

De negen vertrouwenspersonen van BZK hebben een verzorgingsgebied van 7.754 medewerkers. De vertrouwenspersonen brengen gezamenlijk verslag uit aan de secretaris-generaal van BZK, dit is over het kalenderjaar 2017 in december 2018 gedaan. Op 14 december 2018 hebben de vertrouwenspersonen hun jaarrapportage met de secretaris-generaal kunnen bespreken.

In 2017 heeft één vertrouwenspersoon afscheid genomen vanwege pensionering. De bevindingen van deze vertrouwenspersoon zijn nog wel in de rapportage over 2017 meegenomen. Gedurende 2017 zijn drie nieuwe vertrouwenspersonen aangewezen. Hiervan was één reeds opgeleid tot vertrouwenspersoon en de andere twee hebben de opleiding in 2017 gevolgd en met succes afgerond.

In 2017 zijn 76 casussen besproken met de vertrouwenspersonen. Hiervan heeft één casus geleid tot een formele klacht bij de Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen en vier casussen hebben geleid tot een formele melding bij de Centrale Integriteitscoördinator BZK.

Pesten, verbale intimidatie, botte bejegening en ervaren van pressie vooral in de hiërarchische sfeer vormen de hoofdmoot van de casussen. Hoewel deze categorieën verhoudingsgewijs zijn afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren, blijft sociale veiligheid (binnen een hiërarchische relatie) het centrale thema in de rapportage van de vertrouwenspersonen.

Zo'n 30 procent van de meldingen is gecategoriseerd als 'arbeidsconflict'. Het aantal casussen in deze brede categorie is bijna verdubbeld ten opzicht van voorgaande jaren. Het betreft veelal problematiek in relatie tot functioneren en beoordelen die makkelijk gepaard kan gaan met gedrag dat als ongewenst wordt ervaren.

Vanuit de Centrale Integriteitscoördinator wordt minimaal twee maal per jaar een plenaire bijeenkomst georganiseerd voor de vertrouwenspersonen. Op 4 juli werd de jaarrapportage 2016 besproken en op 6 december 2017 is door het ECOP een training klachtrecht verzorgd. Voor de permanente educatie wordt van de vertrouwenspersonen verwacht dat men zich blijft ontwikkelen in kennis en vaardigheden. Men kan uit het cursusaanbod van het Netwerk Vertrouwenspersonen van het Expertisecentrum Organisatie en Personeel (EC O&P) en het Centrum voor Arbeidsverhoudingen Overheidspersoneel (CAOP) naar behoefte opleidingen, trainingen en intervisiebijeenkomsten afnemen. Daarnaast is het mogelijk om bij marktpartijen ten laste van het budget van de Centrale Integriteitscoördinator BZK cursussen te volgen.

¹² Staatscourant 2013, 22473, 7 augustus 2013.

2.2.2. *Vertrouwenspersonen AIVD*

De vertrouwenspersonen van de AIVD brengen verslag uit aan de directeur-generaal AIVD. Hierover is bij de Centrale Integriteitscoördinator BZK geen nadere informatie bekend. De integriteitscoördinator was tot 1 januari 2017 verantwoordelijk voor de benoemings- en ontslagbesluiten van de vertrouwenspersonen van de AIVD, per deze datum is deze taak overgedragen aan de afdeling P&O van de AIVD.

2.2.3. *Vertrouwenspersonen RCN*

De vertrouwenspersonen van de RCN hebben een eigen Regeling vertrouwenspersonen integriteit en Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen Rijksambtenaren BES.¹³ De vertrouwenspersonen RCN brengen verslag uit aan de minister van BZK.¹⁴ Dit is op 2 mei 2018 – via de Centrale Integriteitscoördinator BZK – gedaan. De RCN telde eind 2017 drie vertrouwenspersonen. In 2017 zijn zes nieuwe vertrouwenspersonen geselecteerd en opgeleid die in 2018 hun werkzaamheden zullen starten. De vertrouwenspersonen van de RCN hebben een verzorgingsgebied van circa 700 medewerkers.¹⁵

In 2017 zijn de vertrouwenspersonen 23 keer geraadpleegd, in 2016 was dit twintig keer. Ook hebben twaalf medewerkers het meldpunt voor integriteit en ongewenste omgangsvormen. Van de 23 casussen die zijn voorgelegd aan de vertrouwenspersonen ging het in achttien gevallen om ongewenste omgangsvormen. Bij de overige gevallen ging het om integriteitsschendingen en arbeidsconflicten. Wat ook opvalt is dat er soms raakvlakken worden geconstateerd met arbeidsconflicten. Arbeidsconflicten zijn vaak ook een gevolg of oorzaak van ongewenste omgangsvormen. Het vertrouwen bij medewerkers om de casus te bespreken met de leiding was niet altijd aanwezig. Dit blijft een aandachtspunt.

2.3. **Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen**

Het ministerie van BZK heeft een Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen met een onafhankelijke voorzitter. Deze is ingesteld door de minister van BZK conform de Regeling vertrouwenspersonen integriteit en ongewenste omgangsvormen en Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen BZK.¹⁶ Het secretariaat is belegd bij het Expertisecentrum Organisatie en Personeel (EC O&P), een onderdeel van BZK dat deze dienstverlening ook voor diverse andere departementen verzorgt. De klachtencommissie brengt haar adviezen rechtstreeks uit aan de minister van BZK. De ambtelijke afhandeling van de besluiten van de minister van BZK is belegd bij de Centrale Integriteitscoördinator BZK.

De klachtencommissie heeft in 2017 geen adviezen uitgebracht.

2.4. **Decentrale integriteitsfunctionarissen**

Zoals in paragraaf 2.1 aangegeven hebben sommige organisatieonderdelen vanwege hun omvang, bijzondere werkprocessen of fysieke afstand tot Den Haag een eigen integriteitsfunctionaris. Deze onderdelen volgen het departementale beleid, maar kunnen nadere regels stellen.

¹³ Staatscourant 2014, 14137, 23-05-2014.

¹⁴ De vertrouwenspersonen BZK brengen verslag uit aan de SG. Onbekend is waarom dit verschil is.

¹⁵ Formeel is het verzorgingsgebied kleiner omdat het Politiekorps en het Brandweerkorps Caribisch Nederland in 2017 zelf de vertrouwenspersonen hebben ingeregeld, vanwege de overgang kon het voorkomen dat een medewerker een beroep heeft gedaan op de centrale vertrouwenspersonen van de RCN.

¹⁶ Staatscourant 2013, 22473, 7 augustus 2013.

De decentrale integriteitscoördinator van het Rijksvastgoedbedrijf (RVB, mevrouw drs. M. Ipenburg) en de adviseur integriteit van de Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN, mevrouw J. Wong Loi Sing, MBA) geven in onderstaande subparagrafen een inzicht in hun activiteiten.

2.4.1. *Integriteitscoördinator Rijksvastgoedbedrijf*

Bij het RVB werken circa 2.000 medewerkers. Als aanbestedende dienst heeft het RVB op het terrein van integriteit aanvullende maatregelen genomen. De gedragscode 'Scheiden van belang' is specifiek gericht op het voorkomen van de (schijn van) belangenverstrengeling bij koop en verkoop van vastgoed. Deze code is identiek aan die van Rijkswaterstaat.

Voor het introductieprogramma nieuwe medewerkers is een presentatie gemaakt gericht op bespreken, aanspreken en aangesproken worden. Hierbij wordt onder meer ook gebruik gemaakt van 'eigen' casussen die worden behandeld in actualiteitenprogramma's. Ook cabaretiers besteden in hun show aandacht aan integriteit in brede zin. Op basis van deze filmpjes vindt discussie plaats waarbij de aanwezigen kunnen aangeven of ze een situatie herkennen en hoe zij dan handelen. Welke dilemma's komen zij tegen of zijn zij in het verleden, bij een andere werkgever tegengekomen?

Voorafgaand aan het afleggen van de eed of belofte, besteedt de directeur-generaal ook aandacht aan het onderwerp integriteit en het veilig kunnen melden.

Bij de uitnodiging voor de introductie krijgen medewerkers de link toegestuurd naar de Gedragscode Integriteit Rijk toegestuurd. De DG stelt tijdens de sessie een aantal onderdelen uit deze gedragscode aan de orde.

Op verzoek van leidinggevenden worden in de MT's en afdelingsoverleggen ook presentaties verzorgd waarbij dilemma's worden behandeld, gebaseerd op praktijksituaties.

De aanwezige leidinggevenden benadrukken het belang van transparantie en integriteit. Met behulp van de filmpjes lukt het om op een ludieke maar wel serieuze manier integriteit op de agenda te zetten.

In het RVB-brede Integriteitoverleg, onder voorzitterschap van de wnd. directeur Bestuur & Bedrijfsvoering, worden zowel het beleid als casuïstiek aan de orde gesteld. Dit overleg wordt voorbereid door de werkgroep integriteit, waarin wordt geparticipeerd door medewerkers van alle directies.

Transparantie en integriteit spelen ook een belangrijke rol bij aanbestedingen, koop en verkoop van vastgoed. Er is een klachtenregeling aanbesteden opgesteld waar inschrijvers gebruik van kunnen maken als zij van mening zijn dat de aanbestedende dienst niet correct is opgetreden. Het onafhankelijk Klachtenmeldpunt is ondergebracht bij de Integriteitscoördinator van het Rijksvastgoedbedrijf. Op basis van hoor- en wederhoor wordt een advies opgesteld dat aan de directeur van de betreffende directie wordt gestuurd. Het advies wordt besproken met de directeur en – ook als deze het advies niet wil opvolgen – met een brief van de directie aan de indiener van de klacht gestuurd.

De medewerkers en leidinggevenden doen regelmatig een beroep op de Integriteitscoördinator RVB om te sparren over een integriteitsissue. Het gaat dan meestal over de vraag hoe je een onderwerp met een collega, medewerker of leidinggevende bespreekt en hoe je iemand aanspreekt. Dat zijn positieve signalen waaruit blijkt dat integriteit een aandachtspunt is bij zowel collega's als leidinggevenden. Tijdens de bijeenkomsten wordt signaal afgegeven dat men het lastig vindt om te melden. In 2018 zal daarom meer aandacht worden besteed aan het 'veilig' kunnen melden.

2.4.2. *Adviseur integriteit Rijksdienst Caribisch Nederland*

Het jaar 2017 kan gezien worden als een bruisend jaar voor integriteit waarin gewerkt is aan de basis, om integriteit naar de toekomst toe goed te kunnen borgen binnen de Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN).

Wat alle diensten van de Rijksdienst Caribisch Nederland met elkaar gemeen hebben, is het onderkennen van het willen hebben van integere ambtenaren als representanten van de overheid en daarmee het hebben van een integere Rijksdienst op de BES-eilanden. De rode loper – het introductieprogramma voor nieuwe medewerkers – draagt hier aan bij. Nieuwe medewerkers krijgen een workshop integriteit waar de basis wordt meegegeven en dit wordt op een manier aangeboden waarbij alles aan bod komt zodat de medewerker precies weet wat er van hem of haar wordt verwacht en waar ze moeten zijn voor het melden van een integriteitschending of ongewenste omgangsvormen.

De klachtencommissie ongewenste omgangsvormen is voor het eerst in 2017 aan de slag gegaan. Daarvoor werden de formele klachten dooreen extern bureau afgehandeld. De Regeling vertrouwenspersonen integriteit en klachtencommissie ongewenste omgangsvormen Rijksambtenaren BES geeft aan dat er een klachtencommissie ongewenste omgangsvormen op de BES eilanden moet zijn. Aan deze eis is nu voldaan.

In 2017 heeft één vertrouwenspersoon haar functie neergelegd en twee vertrouwenspersonen zijn niet meer werkzaam bij RCN. Het werven van medewerkers die als vertrouwenspersoon willen fungeren heeft vijf nieuwe en enthousiaste vertrouwenspersonen opgeleverd. Zij hebben aansluitend een opleiding gevolgd in Nederland. De grensbewaking heeft nu haar eigen vertrouwenspersoon. Dit geldt ook voor het Korps Politie Caribisch Nederland. Hiermee kunnen nu in beginsel alle medewerkers van de RCN bij een vertrouwenspersoon terecht. Op dit moment is er op Sint Eustatius geen vertrouwenspersoon. Er zal hard worden gewerkt om weer een vertrouwenspersoon voor de rijksambtenaren op Sint Eustatius te kunnen aanwijzen.

In 2017 is de intervisie dag samen met vertrouwenspersonen van defensiepersoneel van Curaçao, Aruba en Sint Maarten niet doorgedaan. Dit heeft deels te maken met het feit dat het vliegverkeer tussen de eilanden niet optimaal was.

De RCN heeft negen medewerkers laten opleiden tot interne onderzoekers. Daarmee werd voldaan aan de behoefte om binnen de organisatie zelf onderzoek te kunnen verrichten naar (integriteits)kwesaties. Omdat interne onderzoekers binnen de organisatie aan de slag gingen, ontstond er 'onrust' omdat zowel de medewerkers als sommige leidinggevendenden niet 'dezelfde taal' spraken als het ging om de werkwijze en verantwoordelijkheden die bij een intern onderzoek horen. Maar ook omdat men niet echt wist hoe het onderzoeksproces ingericht was en welke rollen en bevoegdheden daarbij aan de orde kwamen.

Dat was voor de RCN de reden om zowel een protocol interne onderzoeken bij integriteitskwesaties als een protocol klachtbehandeling ongewenste omgangsvormen te laten beschrijven inclusief de daarbij behorende uitvoeringsregeling voor de externe klachtencommissie.

Deze protocollen doen niet alleen recht aan de relatie werkgever-werknemer door middel van het uitdragen van maximale openheid als het gaat om het verrichten van onderzoek/klachtbehandeling, maar reiken de verantwoordelijke actoren eromheen ook een gelijke terminologie en manier van werken aan.

De RCN heeft bij het vormgeven van deze protocollen iedereen die in de praktijk van doen kan krijgen met deze protocollen, de kans gegeven om zijn expertise en ervaringen in te brengen. Door diensthoofden, teammanagers, interne onderzoekers, vertrouwenspersonen en medewerkers HRM, maar ook externe partners zoals advocaten van het eiland en vertegenwoordigers van de vakorganisaties uit te nodigen voor een studiedag, en de regelingen en bijbehorende visie aan hen

voor te leggen, is dit met succes gebeurd. Deze inzet, waarbij interne regelgeving van een overheid bij derden zo breed uitgedragen wordt om draagvlak en intervisie te kunnen verkrijgen, is uniek te noemen. De RCN heeft deze protocollen en de bijbehorende manier van werken inmiddels volledig omarmd.

Voor 2018 zal het ingeslagen pad verder worden uitgewerkt waarbij voorlichting prioriteit zal krijgen om de rijksambtenaren bekend te maken met de werkwijze bij integriteitschendingen en klachtbehandeling ongewenste omgangsvormen.

2.5. Samenwerking externe en interne partners integriteitsmanagement

Integriteitsmanagement staat niet op zichzelf, maar is in verbinding met andere bedrijfsvoeringprocessen en primaire werkprocessen. Er wordt dan ook met veel partijen samengewerkt, zowel intern als extern.

2.5.1. Rijksrecherche

De Rijksrecherche is een opsporingsinstantie die rechtstreeks valt onder het College van Procureurs-Generaal van het Openbaar Ministerie en zich richt op misdrijven begaan door ambtenaren, overheidsbestuurders en politieke ambtsdragers.

Al dan niet anonieme meldingen die het ministerie van BZK raken en worden gedaan bij Meld Misdaad Anoniem van de stichting NL Confidential worden na intake doorgeleid naar het Team Criminele Inlichtingen van de Rijksrecherche. Hier vindt een inhoudelijke beoordeling plaats en kan ervoor worden gekozen deze voor interne behandeling te melden bij de Centrale Integriteitscoördinator BZK.

Indien er een vermoeden is van een integriteitsschending die tevens een ambtsmisdrijf is conform titel XXVIII van het Wetboek van Strafrecht wordt altijd melding of aangifte gedaan bij de Rijksrecherche. Bij overige misdrijven met een relatie tot het ministerie van BZK kan ook aangifte worden gedaan bij de Rijksrecherche, al zullen zaken zoals diefstal, verduistering en inbraak veelal bij de reguliere politie worden aangegeven.

In 2017 zijn diverse casussen met functionarissen van de Rijksrecherche besproken. Geen hiervan heeft geresulteerd in een formele aangifte in 2017.

2.5.2. Interdepartementale samenwerking

Naast de samenwerking binnen het IPIM (zie paragraaf 1.2) wordt ook bilateraal met departementen samengewerkt. Doordat steeds meer bedrijfsvoeringtaken binnen het Rijk door het ministerie van BZK worden verzorgd vanuit de Shared Service Organisaties van het DG Vastgoed en Bedrijfsvoering Rijk op het gebied van bijvoorbeeld vastgoed, huisvesting, facility management, beveiliging, ICT, bedrijfszorg, archivering, organisatie- en juridisch advies is samenwerking bij casussen waarbij beide departementen worden geraakt noodzakelijk. De samenwerking verloopt over het algemeen goed, maar niet altijd is het voor betrokken partijen direct duidelijk bij welke partij het primaat ligt.

Een vergelijkbaar probleem speelde bij de Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN) op de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba. De werkgeversverantwoordelijkheid en het bevoegd gezag voor bijna alle medewerkers ligt bij de directeur RCN en daarmee bij het ministerie van BZK, maar de aansturing op de werkprocessen ligt bij de diensthoofden die onder de vakdepartementen vallen (zie ook paragraaf 2.4.2). In 2017 is gewerkt aan interdepartementale procesafspraken die per 1 januari 2018 in werking zijn getreden. Met ingang van 2018 vallen alle RCN zaken wat de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk betreft onder BZK. De zaken worden echter wel separaat behandeld van de Jaarrapportage Centrale Integriteitscoördinator BZK. De RCN heeft de afgelopen tijd dusdanig geïnvesteerd in capaciteit en expertise dat de Centrale Integriteitscoördinator BZK meer op afstand kan staan. Wel blijft er periodiek overleg met de decentrale functionarissen en de

directeur RCN en ook blijft de Centrale Integriteitscoördinator BZK betrokken bij RCN casuïstiek met een politiek-bestuurlijk afbreukrisico (waaronder indien er sprake zou zijn van een melding over de directeur RCN of Rijksvertegenwoordiger).

2.5.3. *Bureau Beveiligingsautoriteit VenJ-BZK*

De Beveiligingsautoriteit (Beveiligingsambtenaar, BVA) draagt – samen met de medewerkers van Bureau BVA – zorg voor het toezicht op de integrale beveiliging van het departement, adviseert hierover en laat incidenten onderzoeken. Vanuit deze rol heeft de BVA een signalerende rol inzake (vermoedens van) integriteitsschendingen – met name bij opzettelijke inbreuken op de beveiliging door medewerkers – en meldt deze bij de Integriteitscoördinator BZK.

In 2017 zijn een aantal integriteitsmeldingen die beveiligingsgerelateerd zijn gemeld bij Bureau BVA. Verder zijn een aantal gezamenlijke introductiebijeenkomsten verzorgd. Tot slot zijn in 2017 de archieven van de integriteitscoördinator en de BVA in 2017 gescheiden, deze waren voordien vanwege een personele unie vermengd.

2.5.4. *Directie Financieel Economische Zaken*

De Directie FEZ heeft een signalerende functie bij (vermoedens van) integriteitsschendingen in relatie tot financieel beheer (bijvoorbeeld bij inkoop vanuit de rol van Coördinerend Directeur Inkoop, CDI). Verder is de directeur FEZ verantwoordelijk voor opdrachtverstrekking vanuit het departement aan de Auditdienst Rijk (ADR), hiervan kan sprake zijn indien er een feitenonderzoek noodzakelijk is naar aanleiding van een vermoeden van een integriteitsschending met een financiële component.

In 2017 is bij diverse casussen samengewerkt, waaronder bij het uitvoeren van vooronderzoeken. Het betreft hier casussen waarbij expertise op het terrein van financiën en inkoop noodzakelijk zijn.

2.5.5. *Auditdienst Rijk*

Jaarlijks vindt vanuit de ADR overleg plaats met de Centrale Integriteitscoördinator in het kader van de goedkeuringsverklaring van de jaarrekening van BZK. De focus ligt hierbij op voorvallen die dermate ernstig zijn dat deze van invloed zouden kunnen zijn op de afgifte van de goedkeuringsverklaring. Naast de controlerende rol, kent de ADR ook een opdrachtgestuurde rol, in dit kader met betrekking tot integriteitsvraagstukken. Dit zijn overigens gescheiden processen.

2.5.6. *CIO Office BZK*

In 2017 is een eerste aanzet gegeven tot samenwerking met de CIO Office op het gebied van voorlichting op het gebied van informatiebeveiliging en de aanpak van verwijtbare en opzettelijke datalekken (in dat geval is er sprake van een integriteitsschending).

3. Beleid en preventie

3.1. Melden van financiële belangen

Per 1 april 2015 is de Uitvoeringsregeling melding financiële belangen BZK van kracht geworden.¹⁷ Deze 'Uitvoeringsregeling melding financiële belangen BZK' vloeit voort uit artikel 125 quinquies, onder e, Ambtenarenwet en artikel 61a ARAR inzake het melden van financiële belangen. De voorbereidingsfase voor de implementatie is in 2016 afgerond met een uitgewerkt plan van aanpak.

In 2017 is implementatie gefaseerd van start gegaan. Binnen UBR|HIS, het organisatieonderdeel van BZK dat de inkoopfunctie uitvoert voor zes ministeries, is de implementatie afgerond. Binnen dit onderdeel hebben acht medewerkers meldplicht opgelegd gekregen van financiële belangen. Daarnaast is implementatie gestart bij het Rijksvastgoedbedrijf, FMHaaglanden en Doc Direkt. In 2018 zal naar verwachting heel BZK aan de regeling voldoen.

Als Compliance Officer voor de Uitvoeringsregeling is in 2017 drs. J.G.M. Hoffman aangewezen.

3.2. Communicatie

Integriteit is een onderwerp waar men lang en breed over kan filosoferen, terwijl een organisatie vooral belang heeft bij het operationaliseren van het begrip, juist om integriteit te kunnen internaliseren. De belangrijkste rol hierin is weggelegd voor de lijnmanager die in het dagelijks functioneren een voorbeeldfunctie heeft, het onderwerp ter sprake kan brengen tijdens MT-vergaderingen, werkoverleggen, de gesprekscyclus (plannings-, functionerings- en beoordelingsgesprekken), voortgangsgesprekken en PO's met medewerkers.

Deze rol van het management komt ook aan bod tijdens de gesprekken die de Centrale Integriteitscoördinator BZK heeft met lijnmanagers (met name directeuren en afdelingshoofden). Mede ter ondersteuning van deze lijnmanagers, maar ook gericht op de medewerkers in het algemeen, zijn onderstaande communicatieactiviteiten uitgevoerd.

3.2.1. Rijksportaal pagina's

Het Rijksportaal is het intranet van de Rijksoverheid en een belangrijke vindplaats van informatie voor medewerkers en leidinggevendenden. De Centrale Integriteitscoördinator BZK heeft een eigen subpagina op het Rijksportaal.

3.2.2. Rijksportaal nieuwsberichten

Diverse malen is op Rijksportaal een nieuwsbericht gepubliceerd dat direct of indirect betrekking had op integriteit:

- 16 maart 2017: 'Het melden van een misstand, hoe werkt dat?', over klokkenluiden en de vertrouwenspersoon;
- 12 april 2017: 'Integriteit verbinden met dagelijks werk', over bezoek Indonesische delegatie aan BZK op 11 april 2017;
- 19 april 2017: 'Nieuwe vertrouwenspersoon';
- 25 april 2017: 'Jaarrapportage Vertrouwenspersonen BZK 2016 verschenen';
- 12 mei 2017: 'Pulse taalgebruik, mantelzorg en sociale media' o.a. over integriteit;
- 8 juni 2017: 'Grijp als rijksambtenaar de kansen van sociale media', over social media en integriteit;

¹⁷ Staatscourant 2015, 8838, 30 maart 2015.

- 25 oktober 2017: 'Seksuele intimidatie op de werkplek #metoo #ihave';
- 16 november 2017: 'UBR HIS voldoet aan de Uitvoeringsregeling MFB BZK';
- 30 november 2017 'Nieuwe vertrouwenspersoon'.

3.2.3. *Rijksoverheid.nl*

Om het melden van (vermoedens van) integriteitsschendingen en het stellen van vragen over het departementale integriteitsbeleid te vergemakkelijken is op het BZK-deel van Rijksoverheid.nl de pagina 'Integriteitsschending melden' voorzien van contactgegevens zodat ook externen rechtstreeks contact kunnen opnemen met de Integriteitscoördinator BZK, onder meer via integriteit@minbzk.nl. Ook de mogelijkheid van het anoniem melden via Meld Misdaad Anoniem van stichting NL Confidential blijft genoemd.¹⁸

3.2.4. *Introductiebijeenkomsten*

Medewerkers die in dienst treden van het ministerie van BZK krijgen een introductieprogramma aangeboden. De centrale introductie wordt georganiseerd vanuit de afdeling BOA. Hierin maakt men kennis met de inhoud en structuur van BZK, wordt ingegaan op media-alertheid en politiek-bestuurlijke sensitiviteit en wordt door of namens de Centrale Integriteitscoördinator BZK een onderdeel verzorgd waarin op interactieve wijze wordt ingegaan op integriteit.

In 2017 is zeven maal een dergelijke introductiebijeenkomst verzorgd. Daarnaast is ook een aparte introductiebijeenkomst verzorgd voor de nieuwe lichte rijksstrainees.

3.2.5. *Maatwerksessies*

Ter ondersteuning van de lijnmanagers in hun verantwoordelijkheid om de bewustwording over integriteit te vergroten heeft de Centrale Integriteitscoördinator BZK 'Maatwerksessies' ontwikkeld en aangeboden. Deze maatwerksessies worden in de regel in drie fasen uitgevoerd.

In de eerste fase is er een 1-op-1 gesprek tussen de Centrale Integriteitscoördinator BZK en de lijnmanager. Hierin worden dilemma's en voorvallen besproken, alsmede de koers die men binnen het onderdeel wil varen (onderdelen hebben namelijk de ruimte om aanvullende regels te bepalen als de omstandigheden daarom vragen).

In de tweede fase is er een gesprek in het MT. Dit is er vooral op gericht dat er een gedeeld beeld is van de integriteitsrisico's en een gedeelde visie op de nadere invulling van de normen uit de Gedragscode Integriteit binnen het onderdeel. Hiermee worden willekeur en misverstanden tegengegaan.

De derde fase bestaat uit een workshop met de medewerkers en een leidinggevende. Dit hoeft niet de eigen leidinggevende te zijn, als het maar een MT-lid is. De ideale groepsomvang is 8-15 personen. De medewerkers en het MT-lid voeren onderling het gesprek en gaan in op dilemma's. De Centrale Integriteitscoördinator BZK is hierin vooral moderator – bijvoorbeeld met aanvullende casuïstiek – en licht het beleid en de regelgeving nader toe.

Deze bijeenkomsten zijn geen 'af te vinken' eindpunt, maar een startpunt om integriteitsdilemma's beter bespreekbaar te maken met en tussen medewerkers en leidinggevend. Maatwerksessies zijn intensief en kosten veel tijd. Toch wordt hier wel prioriteit aan gegeven. Een van de voordelen is dat de meldingsbereidheid binnen deze onderdelen duidelijk verbetert, zowel vanuit medewerkers als leidinggevend. Maatwerksessies zijn altijd op verzoek en altijd in aanwezigheid van een lijnmanager/MT-lid. Tijdens de gesprekken met lijnmanagers worden de maatwerksessies altijd als mogelijk instrument aangeboden door de Centrale Integriteitscoördinator BZK. Ook de HRM-adviseurs zijn hierover geïnformeerd en kunnen dit ter sprake brengen.

¹⁸ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-binnenlandse-zaken-en-koninkrijksrelaties/inhoud/contact-met-bzk/integriteitsschending-melden>

In 2017 zijn deze maatwerksessies verzorgd voor:

- de operationeel managers van de Rijksbeveiligingsorganisatie over social media en integriteit (21 april 2017);
- het Pulse-programma in samenwerking met de directie CZW over vrijheid van meningsuiting en het gebruik van social media (1 juni 2017);
- de Haagse Inkoop samenwerking (HIS) over social media en integriteit (7 september 2017);
- het Rijksvastgoedbedrijf (locatie Tilburg) over nevenwerkzaamheden (28 september 2017).

3.2.6. Overige bijeenkomsten

Onderdelen nemen ook zelf initiatief om integriteit in hun primaire bedrijfsprocessen onder de aandacht te brengen, variërend van workshops en trainingen tot eigen publicaties. Deze activiteiten worden (nog) niet structureel gerapporteerd en zijn dus niet altijd bekend bij de Centrale Integriteitscoördinator BZK. Ter ondersteuning van de eigen activiteiten zijn dropzakjes met 'steekpenningen' gedistribueerd over verschillende BZK locaties in Den Haag en in Zwolle (24 oktober 2017).

In het kader van kennisdeling en uitwisseling worden ook presentaties bij en voor andere organisaties gegeven. Zo is voor de Inspectie Veiligheid en Justitie een lunchlezing gegeven over het lekken van geheimen (7 maart 2017).

Samen met collega's van de afdeling Ambtenaar en Organisatie van het DG OO is een delegatie Indonesische ambtenaren ontvangen waarbij een toelichting is gegeven op het integriteitsmanagement binnen de Rijksoverheid en de implementatie hiervan binnen het ministerie van BZK (11 april 2017).

Bij de gemeente Den Haag is een presentatie gegeven over het integriteitsmanagement van BZK (5 september 2017).

Tot slot is voor een groep statushouders in het kader van het programma New Dutch Connections een presentatie gegeven over integriteit in Nederland (2 november 2017).

3.2.7. Interne publicaties

Hoewel vrijwel alle informatie over integriteit digitaal op het Rijksportaal te vinden is, blijkt er toch behoefte te zijn aan losse publicaties.

In 2017 is het informatieblad '*Gedragcode Integriteit Rijk 2016, leidinggevenden BZK*' uitgebracht (januari 2017) en het informatieblad '*Integriteit bij BZK*' geactualiseerd (september 2017).

Hiernaast bestaan de reeds eerder uitgebrachte informatiebladen '*Klachtencommissie ongewenste omgangsvormen*', '*Een intern onderzoek, wat betekent dat voor mij?*' voor betrokkenen bij interne onderzoeken, '*Een integriteitsmelding binnen mijn onderdeel, wat nu?*', specifiek bedoeld voor leidinggevenden die worden geconfronteerd met een vermoeden van een integriteitsschending binnen het eigen onderdeel.

Ook de in 2016 geïntroduceerde BZK Steekpenningen zijn weer besteld en uitgedeeld. Dit zijn zakjes muntrop met een tekst die verwijst naar de Gedragscode Integriteit Rijk en het e-mailadres van de Centrale Integriteitscoördinator BZK. Op deze manier wordt het onderwerp integriteit op een laagdrempelige wijze bespreekbaar gemaakt.

3.2.8. Externe publicaties

Vanuit de rol van Centrale Integriteitscoördinator BZK zijn in 2017 ook twee externe publicaties verschenen, die mede worden gebruikt voor interne voorlichting. Deze externe publicaties zijn daarom ook geautoriseerd vanuit het management en woordvoering.

In januari 2017 verscheen het artikel '*Verleiding en integriteit*' in PW De Gids (2017-1/2, p. 28-29), over het aannemen van geschenken/incentives van externe partijen door medewerkers en hoe organisaties hier mee om kunnen gaan.

In december 2017 verscheen het artikel '*De integriteit van de hoeders, Verleidingen beheersbaar maken*' in Security Management (2017-12, p. 38-41) over hoe toezichthouders zoals integriteitsfunctionarissen, security officers en compliance officers in hun taakuitoefening zelf met verleidingen en kwetsbaarheden om kunnen gaan en hun organisaties deze risico's beheersbaar kunnen houden.

Verder is op 28 februari 2017 op Open-Overheid.nl het interview '*Leidt meer openbaarheid tot een meer integere overheid?*' verschenen over het belang van openbare verantwoording van het integriteitsbeleid.¹⁹

¹⁹ <http://www.open-overheid.nl/interview/johri-maat/>

4. Respons

4.1. Respons in plaats van repressie

Het proces van signaleren, melden, onderzoeken en afdoen (waaronder sanctioneren) van (vermoedens van) integriteitsschendingen wordt veelal 'repressie' genoemd. Hoewel deze term strikt genomen niet onjuist is doet deze niet altijd recht aan de keuzes in de opvolging van (vermoedens van) integriteitsschendingen. Daarom is gekozen om dit proces 'respons' te noemen.

4.2. Signaleren en melden

4.2.1. *Het proces van signaleren en melden*

Iedereen kan een (vermoeden van een) integriteitsschending of een andere misstand binnen de organisatie melden bij de Centrale Integriteitscoördinator BZK die de melding registreert en in behandeling neemt. Meldingen kunnen ook binnenkomen via een lijnmanager (tot en met de secretaris-generaal), een HRM-adviseur, een vertrouwenspersoon of de Beveiligingsautoriteit (BVA), die de melding vervolgens doorzendt naar de Centrale Integriteitscoördinator BZK. In de voorlichting wordt er overigens nadrukkelijk op gewezen dat medewerkers in voorkomende gevallen ook extern kunnen melden. Dat kan bij het Huis voor Klokkenluiders of anoniem via NL Confidential (Meld Misdaad Anoniem).²⁰ In 2017 zijn geen meldingen ontvangen via deze externe route.

Een melding kan mondeling en schriftelijk geschieden. Zodra de Centrale Integriteitscoördinator BZK een melding binnen krijgt, ontvangt de melder in beginsel een ontvangstbevestiging. Hierna vindt de weging plaats welke vervolgstappen geëigend zijn (zie paragraaf 4.3).

4.2.2. *Gemelde casussen in 2017*

In 2017 zijn 66 casussen gemeld. In 2016 waren dit nog 48 casussen en in 2015 – een 'gebroken boekjaar' waren dit er 25. Voordat de rol van integriteitscoördinator zelfstandig was ingericht was dit aantal in de periode 2010-2014 respectievelijk: 8, 5, 6, 9 en 3.

Zoals in de jaarrapportages 2015 en 2016 reeds is aangegeven heeft deze stijging te maken met de integriteitsparadox: meer aandacht voor integriteit, meer zichtbaarheid van de integriteitsfunctionarissen en meer bekendheid van de meldingsprocedure leidt tot een stijging van het aantal meldingen. De investeringen sinds de verzelfstandiging van de functie in 2015 in een goede samenwerking met de afdeling HRM Advies en het vergroten van de bekendheid bij de onderdelen van de rol van de Centrale Integriteitscoördinator BZK en het belang van een goede centrale registratie lijken daarmee hun vruchten af te werpen. Dat is de belangrijkste verklaring voor de stijging.

Gelet op de circa 8.500 medewerkers in het verzorgingsgebied van de Centrale Integriteitscoördinator BZK valt het huidige aantal gemelde casussen binnen de bandbreedte van de – informele – benchmark dat 0,5 tot 1 procent van de medewerkers betrokken is bij een (vermoeden van een) integriteitsschending. Het huidige aantal meldingen zit met 66 netjes binnen de bandbreedte van 42 tot 85 zaken. Er zal desalniettemin altijd een gat blijven tussen het werkelijke aantal integriteitsschendingen, de constatering, de meldingen en de registraties hiervan, maar de inspanningen zijn er op gericht dit zo dicht mogelijk bij elkaar te brengen. Dit uiteraard naast het voorkomen van integriteitsschendingen.

²⁰ Voor de ontvankelijkheid van een melding bij het Huis voor Klokkenluiders is het wel van belang dat de melder een ambtenaar of werknemer is (geweest) van de organisatie waarop de melding betrekking heeft.

Het voorlichten van lijnmanagement en HRM Advies over melden bij de Centrale Integriteitscoördinator BZK van disciplinaire afdoeningen naar aanleiding van een vastgestelde integriteitsschending blijft noodzakelijk om tot een zo volledig mogelijke centrale registratie te komen ten behoeve van interne en externe verantwoording.

4.2.3. Afgeronde meldingen in 2017 conform URI

Voor de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk (en daarvoor het Sociaal Jaarverslag Rijk) wordt de Uniforme Registratie Integriteitsschendingen (URI) gehanteerd. Doel van deze uniforme registratie is het onderling vergelijken en rijksbreed rapporteren mogelijk te maken. In de URI wordt geregistreerd per betrokkene in het jaar dat de melding is afgedaan.

Kanttekening is wel dat deze wijze van registreren soms een vertekend dan wel onvoldoende beeld geeft van het aantal meldingen per jaar en de werklast die hierbij hoort. Een casus kan namelijk om administratieve, arbeidsrechtelijke of strafrechtelijke redenen een lange doorlooptijd hebben voordat deze is afgedaan. Een melding kan bijvoorbeeld zijn gedaan in 2016 over een gedraging in 2015 waarbij de afronding pas in 2017 heeft plaatsgevonden en ook in dat jaar wordt opgevoerd in de rapportages. Met name bij samenloop van disciplinaire zaken met strafrechtelijke zaken treedt vertraging op, vooral wanneer er een afhankelijkheid is wat informatie betreft. Dit heeft te maken met de capaciteit en prioritering bij politie en Openbaar Ministerie.

In 2017 zijn 52 casussen afgedaan waarbij 52 personen betrokken waren. De aard van de meldingen zijn als volgt (per betrokkene geregistreerd):

	BZK (excl. RCN)		RCN		BZK (totaal)	
	Verm.	Const.	Verm.	Const.	Verm.	Const.
Aard van de schending conform URI						
A. Financiële schendingen	4	3	0	0	4	3
B. Misbruik positie en belangenverstrengeling	1	0	2	2	3	2
C. Lekken en misbruik van informatie	6	2	1	1	7	3
D. Misbruik van bevoegdheden	1	0	0	0	1	0
E. Misbruik van geweldsbevoegdheden	0	0	0	0	0	0
F. Ongewenste omgangsvormen	7	4	7	7	14	11
G. Misdragingen in de privésfeer	1	1	6	6	7	7
H. Misbruik bedrijfsmidd. en overschrijding interne regels	11	8	5	5	16	13
I. Misstanden volgens de klokkenluidersregeling	0	0	0	0	0	0
	31	18	21	21	52	39

Voor de details over deze casussen wordt verwezen naar het Registratieformulier integriteit ten behoeve van Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2017 conform de Uniforme Registratie Integriteitsschendingen (bijlage 1) en het geanonimiseerde overzicht van meldingen, de opvolging en de afdoening hierop (bijlage 2).

4.3. Onderzoeken en afdoeningen

4.3.1. Het proces van intern onderzoek en afdoening

Indien de feiten onvoldoende duidelijk zijn om de melding af te kunnen handelen – waaronder indien nodig sanctioneren – kan de Centrale Integriteitscoördinator BZK aan de secretaris-generaal adviseren een intern onderzoek in te stellen. Het onderzoek kan worden uitgevoerd door een ambtenaar van elders binnen of buiten de organisatie (bijvoorbeeld het Coördinerend Directeur Inkoop Office of de Auditdienst Rijk) of door een private partij. Vanwege het ontberen van vaste onderzoekscapaciteit en -expertise binnen BZK is dit wel elke keer maatwerk, hetgeen niet bevorderlijk is voor de doorlooptijd, dit was een zorgpunt in 2017. Bij het uitvoeren van een onderzoek wordt een aantal stappen doorlopen.

De eerste stap in het onderzoek is meestal een gesprek met de melder. Er wordt een afspraak voor een persoonlijk gesprek gemaakt. Daarin kan de melding worden toegelicht en begint het verzamelen van informatie. Tijdens het vooronderzoek wordt gekeken of de melding voldoende duidelijk is en of er voldoende gronden zijn om een feitenonderzoek in te stellen. Ook wordt gekeken of er gronden zijn om aangifte te doen in strafrechtelijke zin. Als er geen feitenonderzoek wordt ingesteld, wordt indien mogelijk de melder hierover ingelicht en wordt ook uitgelegd waarom geen feitenonderzoek wordt ingesteld. Als de feiten na het vooronderzoek voldoende helder zijn wordt de melding afgedaan.

Het feitenonderzoek gaat van start met een opdrachtverstrekking door het bevoegd gezag aan de onderzoeker. In de opdrachtverstrekking staan de aanleiding, het subject van onderzoek, de opdrachtomschrijving, de onderzoeksmethoden en nog een aantal randvoorwaarden vermeld. Voordat het feitenonderzoek echt van start gaat, wordt dit in beginsel gemeld aan de leidinggevende van het organisatieonderdeel waar het onderzoek plaatsvindt. Zodra het onderzoeksbelang dit toelaat wordt ook het subject van onderzoek schriftelijk medegedeeld dat een onderzoek is/wordt ingesteld, alsmede de rechten en plichten. Indien het belang van het onderzoek of de dienst dit verlangt kunnen ordemaatregelen worden ingesteld, bijvoorbeeld dat de werkplek niet meer mag worden betreden.

Tijdens het feitenonderzoek zal het subject van onderzoek altijd worden gehoord. Ook eventuele getuigen en deskundigen kunnen worden gehoord. Verder kan onderzoek plaatsvinden in de werkomgeving, door middel van observatie, door onderzoek van telecommunicatie en geautomatiseerde voorzieningen en eventuele aanvullende onderzoeksmethoden. Van de gehanteerde onderzoeksmethoden wordt verslag gemaakt. Het weigeren van medewerking aan een intern onderzoek kan als plichtsverzuim worden gekwalificeerd.

Het interne onderzoek wordt afgesloten met een objectief feitenrapport, het 'rapport van bevindingen' voor het bevoegd gezag (de opdrachtgever). Hierin staat wat onderzocht is en wat de resultaten hiervan zijn. Het subject van onderzoek krijgt de gelegenheid om op de inhoud van het rapport te reageren (wederhoor). Op basis van dit rapport zal het bevoegd gezag beslissen of de vastgestelde feiten in het rapport al dan niet aanleiding geven tot het kwalificeren van de feiten als plichtsverzuim en of hier disciplinaire maatregelen (bijvoorbeeld schriftelijke berisping, schorsing of ontslag) aan moeten worden verbonden. Het rapport van bevindingen maakt geen onderdeel uit van het personeelsdossier, maar wordt beheerd door de Centrale Integriteitscoördinator BZK. Het rapport kan wel worden gebruikt indien een rechtspositionele procedure is gestart. Het eventuele besluit tot een disciplinaire maatregel maakt overigens wel onderdeel uit van het personeelsdossier.

Het onderzoek dient op een zorgvuldige wijze te worden verricht. Dit houdt in dat alle belangen (de belangen van het subject van onderzoek, het onderzoek zelf, de organisatie en de getuigen) worden gewogen. De verantwoordelijkheid hiervoor berust bij het bevoegd gezag en hierop wordt namens deze toegezien door de Centrale Integriteitscoördinator BZK. De onderzoeksmethoden worden proportioneel ingezet. Een intern onderzoek kan leiden tot disciplinaire maatregelen, maar ook tot rehabilitatie van degene die subject van onderzoek is geweest. Ook kan het leiden tot leerpunten voor de organisatie om herhaling te voorkomen.

Een intern onderzoek kan ingrijpend zijn voor alle betrokkenen, daarom worden interne onderzoeken uitgevoerd conform de *'Handreiking Zorgvuldige handhaving'*, versie oktober 2011, van het Bureau Integriteitsbevordering Openbare Sector. Voor betrokkenen bij een intern onderzoek is een informatieblad beschikbaar: *Een intern onderzoek, wat betekent dat voor mij?* Omdat de handreiking van het BIOS aan herziening toe was is in 2017 gestart met een interdepartementaal en multidisciplinair project van het IPIM en het Integraal beveiligingsoverleg Rijk (IBR) om te komen tot een baseline persoonsgericht intern onderzoek dat als minimumkader

binnen de Rijksdienst gaat gelden. De Centrale Integriteitscoördinator BZK participeert in deze werkgroep.

De afdoening – waaronder het eventueel sanctioneren – naar aanleiding van integriteitsschendingen is aan het bevoegd gezag, in de regel is dat de DG of de directeur van de uitvoeringsorganisatie, die zich hierin laat bijstaan door HRM Advies en een arbeidsjurist.

4.3.2. *Huis voor Klokkenluiders*

De Centrale Integriteitscoördinator BZK is voor het Huis voor Klokkenluiders het centrale aanspreekpunt voor integriteitskwesties die het departement raken. Medewerkers zijn via het Rijksportaal (intranet), de Gedragscode Integriteit en in het Informatieblad *Integriteit bij BZK* geïnformeerd over het Huis voor Klokkenluiders en de wijze waarop hier kan worden gemeld. In 2017 zijn geen zaken door of aan het Huis voor Klokkenluiders overgedragen.

4.3.3. *Duiding van de afgedane meldingen*

Ook in 2017 kennen de afgedane meldingen een grote variëteit naar aard en ernst (zie bijlage 2). Hieronder wordt de focus gelegd op de meldingen van BZK exclusief RCN. Eigenlijk is er geen rode draad aan te geven.

De hoofdmoot betreft misbruik van bedrijfsmiddelen, variërend van misbruik van ICT-voorzieningen en mobiliteitskaart tot excessief datagebruik. Maar ook gevallen van lekken van informatie zijn gemeld en aangetoond, zowel in digitale vorm als mondeling.

4.4. **Loketvragen: Advisering lijnmanagement buiten opvolging meldingen**

Naast regulier overleg en advisering naar aanleiding van meldingen van (vermoedens van) integriteitsschendingen en de opvolging hiervan aan het lijnmanagement vindt ook advisering plaats over andere integriteitsaangelegenheden. Dit past binnen de taak van de Centrale Integriteitscoördinator BZK om als sparringpartner voor het lijnmanagement op te treden. In 2017 zijn 42 adviezen naar aanleiding van dit soort loketvragen uitgebracht.

De aard van de vragen varieert:

- nevenwerkzaamheden (12 x);
- problemen in de privésfeer, zoals huiselijk geweld, problematische schulden en verslavingsproblematiek (5 x);
- het aannemen van geschenken/incentives (4 x);
- referenties, antecedenten en veiligheidsonderzoeken (3 x);
- het privé verlengen van een dienstreis (3 x);
- bedreiging op de werkplek door derden (2 x).

Een deel van de advisering is overigens gedaan voor andere departementen en andere overheidsorganisaties in het kader van collegiale bijstand.

Bijlagen

1. Registratieformulier integriteit ten behoeve van Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk 2017 conform Uniforme Registratie Integriteitsschendingen (URI) (separaat)
2. Anoniem overzicht meldingen (vermoedens van) integriteitsschendingen bij Centrale Integriteitscoördinator BZK 2017 (Generiek BZK, zonder organisatieonderdelen) | Openbaar/ongerubriceerd (separaat)

Deze openbare jaarrapportage 2017 is een uitgave van:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
Directie Concernondersteuning
Centrale Integriteitscoördinator BZK
Postbus 20011 (TM.Z.14)
2500 EA Den Haag
Integriteit@minbzk.nl